

Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

Національна академія правових наук України

Полтавський юридичний інститут Національного університету «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»

Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого
самоврядування

ОСОБИСТІТЬ. СУСПІЛЬСТВО. ПРАВО

*Збірник наукових статей та тез наукових повідомлень
за матеріалами*

*Міжнародної науково-практичної
конференції, присвяченої 10-річчю
Полтавського юридичного інституту*

м. Полтава 15 березня 2012 року

**Харків
«Точка»
2012**

маломірними суднами та огляд стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції може бути оскаржено у вищому органі (посадовій особі) щодо органу (посадової особи), який застосував ці заходи, прокуророві або до суду.

Оскарження заходів забезпечення провадження у справах щодо адміністративних правопорушень у вищій орган (посадовій особі), до суду або принесення прокурором протесту не зупиняє їх виконання.

*Ванячук В.В., к.ю.н, доцент
кафедри кримінального процесу
Національний університет ЮАУ*

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Будь-яка поведінка людини (у тому числі й кримінально-процесуальне доказування) представляє собою єдність свідомо-вольових і дієво-енергетичних процесів, суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього і зовнішнього. З одного боку, думки і почуття людини знаходять свій прояв в її конкретних діях, а з іншого – на підставі цих дій є можливість визначити справжні наміри людини. Відділити в реальній поведінці її внутрішні характеристики від зовнішніх неможливо. Однак у пізнавальних цілях, у науці кримінального процесу (а не тільки кримінального права, де це вже має місце) вважаємо за доцільне виділяти як суб'єктивну, так і об'єктивну сторону кримінально-процесуального доказування.

Категорія «об'єктивної сторони» набула найбільшого свого наукового дослідження в кримінальному праві. Так, під об'єктивною стороною складу злочину науковці розуміють сукупність зовнішніх ознак вчиненого злочину. Однак, у науці кримінального права немає єдиного підходу щодо кількості та змісту таких ознак. Не вдаючись до аналізу різних позицій щодо цього питання (оскільки це виходить за межі не лише нашого дослідження, а й взагалі науки кримінального процесу), зауважимо, що найбільш поширеною є думка, згідно з якою ознаками об'єктивної сторони складу злочину є діяння (дія або бездіяльність), суспільнонебезпечні наслідки (певна шкода об'єкту), причинний зв'язок, спосіб, засоби, місце, час, обстановка вчинення злочину.

Вважаємо, розуміння сутності та змісту процесуального доказування (тобто не лише кримінального, а також і доказування в цивільних, господарських, адміністративних справах) повинно бути аналогічним. Об'єктивна сторона доказування – це сукупність її зовнішніх ознак або відображення в об'єктивному світі суб'єктивної сторони пізнавальної та обґрунтовальної діяльності суб'єкта доказування. Іншими словами, з об'єктивної сторони процесуальне доказування суб'єкта виражається в здатності пізнати та обґрунтувати в процесуальній формі фактичну (моделювання в свідомості суду юридично значимих (для певного суб'єкта або

осіб, інтереси яких він представляє) спірних фактів) і юридичну основу (норм права, що застосовуються до конкретної моделі) справи та переконати правозастосовника в необхідності саме подібного ставлення до цього спірного факту.

В українській кримінально-процесуальній доктрині доказування традиційно розуміється лише як діяльність із збирання, перевірки (дослідження) та оцінки доказів. З цього приводу, на наш погляд, варто зауважити таке: (а) по-перше, не потрібно плутати зміст доказування та його етапи, стадії. Як у кримінальному праві виділяють зміст об'єктивної сторони складу злочину та стадії його вчинення, так, на наш погляд, і в кримінальному процесі доцільно виділяти зміст об'єктивної сторони доказування та етапи (стадії, фази, елементи) його здійснення (з приводу етапів доказування дивись далі); (б) по-друге, вважаємо, що суб'єктивна сторона доказування (зокрема, правова позиція суб'єкта доказування щодо відстоювання власного інтересу) може відобразитися в об'єктивному світі як у процесуальній діяльності (активний прояв правової позиції), так і в процесуальній бездіяльності суб'єкта (пасивний прояв правової позиції, який зустрічається не часто).

Для характеристики цих двох зовнішніх форм прояву поведінки людини (суб'єкта доказування) – діяльності та бездіяльності – в юридичній науці використовується такий узагальнюючий термін як «діяння». Однак, очевидно, що не будь-яке діяння (діяльність чи бездіяльність) утворює об'єктивну сторону доказування. Для цього воно повинно мати певні характеристики, загальні і для діяльності, і для бездіяльності. На нашу думку, до таких слід віднести: процесуальну (а загалом і суспільну) значущість та свідомо-вольовий характер.

Процесуальна значущість діяння визначається важливістю діяння для досягнення мети доказування та вирішення завдань кримінального судочинства.

Стосовно свідомо-вольового характеру, то насамперед варто зауважити, що цю ознаку об'єктивної сторони доказування необхідно відрізнити від аналогічної ознаки сторони суб'єктивної. Правова позиція суб'єкта доказування, як основна ознака суб'єктивної сторони доказування, означає усвідомлення суспільної значущості свого діяння і спрямованість волі на отримання доказового результату. Свідомо-вольовий характер діяння ж припускає фактичне регулювання поведінки й відсутність зовнішніх перепон для вибору особою того чи іншого варіанту поведінки. Ці характеристики поведінки суб'єкта доказування є, хоча і взаємозв'язаними, але відносно самостійними. Відсутність збігу позиційного і свідомо-вольового характеру поведінки спостерігається, приміром, у такій надуманій (уявній), однак цілком можливій ситуації. Припустимо, підозрюваний на своє виправдання повідомляє, що він скоїв злочин (наприклад, наніс тяжкі тілесні ушкодження), перебуваючи в стані сильного алкогольного сп'яніння, вважаючи, що ця обставина є такою, що виправдовує його вину й повинна пом'якшити йому відповідальність. Тобто він дає показання свідомо, не зазнаючи ніякого впливу, однак не усвідомлюючи, що цими показаннями він не пом'якшує свою вину у

скоєнні злочину, а навпаки, її обтяжує. Іншими словами, його дії свідомі, однак не зовсім відповідають його правовій позиції.

Визнання свідомо-вольового характеру ознакою діяння обумовлює низку важливих практичних наслідків. Одним з них, наприклад, є такий. Не може розглядатися як діяння в кримінально-процесуальному смислі (а в межах теми нашого дослідження – в доказовому, тобто не є доказуванням) поведінка, яка здійснюється поза контролем свідомості, наприклад, рефлексорні дії чи інстинктивні реакції, отримання доказової інформації в результаті застосування гіпнозу. Так само не може розглядатися з позицій вчення про елементи кримінально-процесуального доказування поведінка неосудних осіб, які через наявність у них того чи іншого психічного розладу не усвідомлюють характер своїх дій чи бездіяльності. В останньому випадку відсутня не лише така характерна ознака об'єктивної сторони доказування, а й його суб'єкт (що свідчить про тісний системний зв'язок усіх елементів доказування).

*Вапнярчук Н.М., к.ю.н., провідний науковий співробітник
Національна академія правових наук України*

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТИТУТ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Трудове право України є однією з провідних галузей у системі права, яка поряд з іншими галузями перебуває на стадії реформування. На сучасному етапі, у період інтенсивної підготовки України до вступу в Європейський Союз, окрім внутрішніх факторів, необхідно враховувати вплив зовнішніх обставин у вигляді глобалізації економіки та уніфікації трудового законодавства.

Початок будівництва в Україні ринкової економіки зумовив обрання нового підходу до правового регулювання відносин у сфері праці, зокрема регулювання інституту трудової дисципліни. Зміни у підході до вирішення питань дисципліни праці спричинили необхідність переглянути існуючі правові способи її забезпечення та встановити їх відповідність теперішній економічній і політичній ситуації в країні. Тому дослідження особливостей інституту трудової дисципліни надасть змогу скористатися досвідом минулого та зробити певні висновки на майбутнє.

Трудова дисципліна є одним із провідних правових інститутів у галузі трудового права України. Але, як і решта правових інститутів, вона досі є значною мірою продуктом старої соціалістичної системи. І в умовах становлення ринкових відносин окремі норми права даного інституту не завжди можуть забезпечити належний режим правового регулювання. Разом з тим не мають реального ґрунту окремі прогнози про те, що в майбутньому існування такого правового інституту може виявитися взагалі зайвим. Практика зарубіжних країн з ринковою економікою показує, що трудова дисципліна як самостійний інститут там існує й розвивається. Щоправда, вона "докорінно відрізняється від тієї, що існує у нас, адже поки що в трудовому праві України, переважають централізовані засади встановлення умов праці.